Нысан
ПМУ ҰС Н 7.18.3/30

бағдарламасының
дық парағы

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті

Тарих, археология және этнология кафедрасы

Археология пәнінен
5В020300 Тарих мамандығының студенттеріне арналған

ЖҰМЫС ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

Павлодар

Мамандықтың элективті пәндер
каталогының негізінде әзірленген пәннің
жұмыс оқу бағдарламасын бекіту парағы

Нысан
ПМУ ҰС Н 7.18.3/34

БЕКІТЕМІН
ОІ жөніндегі проректор
_______ Пфейфер Н.Э.
20__ж. «__»_________

Құрастырушы: _________ аға оқытушы Келдібеков М.Б.

Тарих, археология және этнология кафедрасы

Археология пәні бойынша
5В020300 Тарих мамандығының студенттеріне арналған

ЖҰМЫС ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

Жұмыс бағдарламасы 050203 – Тарих мамандығының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандарты 3.08.273-2006 және ҚР білім және ғылым министірлігінің 22.06.2006 ж., Республикалық жоғары және жоғары орнынан кейінгі білім жөніндегі Кеңес жиналысының Хаттама шешімімен бекітілген типтік оқу бағдарламасы негізінде әзірленген.

20__ ж. «___»__________кафедра отырысында ұсынылған №_____ хаттама.

Кафедра меңгерушісі _________ Ерманов А.Ж. 20__ж. «____» ________

Факультет оқу-әдістемелік кеңесімен құпталған_____________ 20__ж. «_____»___________№____ хаттама

ОӘК төрағасы ___________ Мошна Н.И. 20__ж. «_____»__________

КЕЛІСІЛГЕН
Тарих және құқық факультет деканы______Акишев А.А. 20__ж. «___»_______

МАҚҰЛДАНДЫ:
ОҮЖжӘҚБ бастығы _____________ Варакута А.А. 20__ж. «___»______

Университеттің оқу-әдістемелік кеңесімен құпталған
20__ж. «___»_______________ №____ хаттама

Пәннің мақсаты: болашақ тарихшыларды археология пәнінің тарих ғылымында алатын орнымен, оның міндеттері, тәсілдері және даму тарихымен таныстыру. Сонымен қатар осы жалпы курстың мақсатына дүниежүзіндегі аса маңызды, ғылыми түрғыдан ерекше қүнды ескерткіштердін ашылу, зерттелу тарихы кіреді.

Пәнді оқытудың міндеттері: бағдарламада көне дәуірдегі, орта ғасырдағы тарихымызға тікелей немесе жанама қатысы бар Еуразия аймағына, оның ішінде елімізге көршілес жатқан өңірлер Кіндік Азия, Орта және Оңтүстік -Батыс Азия, Кавказ, Сібір, Орал атырабына көбірек көңіл бөлінді. Еліміздің көне, байырғы тарихының деректерін біз негізінен археологиялык ескерткіштерді зерттеу арқылы аламыз. Сондықтан да «Археология» деп аталатын жалпы пән материалының қомақты болігі Қазақстан археологиясына арналады. Пөн тарихшыларды археологиялық ескерткіштерді таныптбілумен катар оларды зерттеу әдіс-тәсілдерімен де таныстырады.

Студент білуі керек

- адам баласының және қоғамның пайда болуы мен дамуының теориялық мәселелері;
- шаруашылықтың, материалдық және рухани мәдениеттердің пайда болуы және дамуы проблемасы;
- алғашқы қоғамның әр кезеңіндегі қоғамдық және семьялық қатынастардың өзгеру заңдылықтарын;
- алғашқы қоғамның ыдырау заңдылықтары.

Студент істей алуы керек

- қоғам дамуының жалпы тарихи және жеке мәселелерге қатысты заңдылықтарын түсініп, талдай білуі;
- алғашқы қоғамның басқа қоғамдық формациялардан ерекшелігін айыра білу;
- алғашқы қоғамның дамуының, ыдырауының заңдылықтарын түсіндіре білу;
- тарихи оқиғалар мен құбылыстарды түсіндіруде алғашқы қоғамның нақты фактілік материалдарын пайдалана білу.

2 Пререквизиттер:

1 Алғашқы қоғам тарихы.
2 Ежелгі дүние тарихы.
3 Орта ғасырлар тарихы.
4 Этнология.

4 Постреквизитер

4 Пәннің мазмұны

4.1 Пәннің тақырыптық жоспары

№	Пән бойынша тақырыптың жоспары	Сағат саны			
		Дәр.	**Тәж.**	**Лаб.**	**СӨЖ**
1	2	**3**	**4**	**5**	**4**
1.	Кіріспе	2	1	-	6
2.	Қазақстанда археология ғылымының дамуы	2	1	-	6
3.	Палеолит. Қазақстан палеолиті	2	1	-	6
4.	Мезолит	2	1	-	6
5.	Неолит. Орта Азия және Қазақстанның жаңа тас дәуірі	2	1	-	6
6.	Энеолит	2	1	-	6
7.	Қола дәуірі. Орта Азия, Кавказ, Ресейдің еуропалық аймағы, Орал бойының және Сібірдің қола дәуірі	2	1	-	6
8.	Қазақстанның қола дәуірі	2	1	-	6
9.	Ерте темір дәуірі. Скифтер және сарматтар мэдениеті	2	1	-	6
10.	Урарту археологиясы. Солтүстік Қаратеңіз және Кавказдың көне калалар мен мемлекеттері 2	1	-	6	
11.	Ресейдің далалық ормандары аймақтары, Алтай, Сібір және Орта Азияның ерте темір дәуірі	2	1	-	6
12.	Қазақстан жеріндегі ерте темір дәуірі	2	1	-	6
13.	Орта Азия, Алтай және Сібірдің ортағасырлық ескерткіштері	2	1	-	6
14.	Ортағасырлық Еуропа археологиясы	2	1	-	6
15.	Қазакстанның ортағасырлық археологиясы	2	1	-	6
Барлығы:		**30**	**15**	**-**	**90**

4.2 Пәннің тақырыптық мазмұны

1-тақырып. Кіріспе

Археологияның мақсат, міндеттері және оның тарих ғылымында алатын орны. Негізгі деректері. Археологиялық ескерткіштердің түрлері. Тұрақтар, корғандар, қалалар, обалар, т.б. Археологиялық зерттеулердің әдістері. Археологиялық, этнографиялық, лингвистикалық, антропологиялық т.б. деректерді пайдалану. Археология және жаратылыстану ғылымдары. Археологиялық ескерткіштерді ұшу құралдары арқылы аспаннан барлау жасау. Археологияда пайдаланылатын нақты (дәл) ғылымдар әдіс-тәсілдері: дендрохонология, радиокарбондық анализ, спектрография т.б. Археологиялық қазбалар жүргізу, ескерткіштерді қорғау және пайдалану.

2-тақырып. Қазақстанда археология ғылымының дамуы

Петрдің Сібір мен Қазақстанға жіберген экспедициялары: Г.Ф. Миллер, П.С. Паллас, П.Ч. Рычков, И.П. Фальк, М. Ушаков. Археология ғылымының дамуына алғашқы үлес қосқан тарихшы және шығыстанушы ғалымдар: М.Е. Массон, А.Х. Маргұлан, С.П. Толстов, А.Н. Бернштам, М.П. Грязнов және т.б. 1960-шы жылдардағы ірі экспедициялардың құрылуы. Бұл кезеңнің зерттеушілері: А.М. Оразбаев, К.А. Ақышев, А.Г. Максимова, Е.И. Агеева, Т.Н. Сенигова, М.Қ. Қадырбаев, Х.А. Алпысбаев, К. М. Байпаков т.б.

3-тақырып. Палеолит. Қазақстан палеолиті

XIX ғ. палеолит дәуірінің дәлелденуі. Буше де Перт, Леббок, Г. Морттиле, А. Брейл еңбектері. Палеолит мәдениетінің кезендері: Олдувай мәдениеті, көне, орта, кейінгі ашель, мустьер кезеңі және кейінгі палеолит. Адамның шығу тегі (антропогенез). Маймылтектес адамдар (австролопитек т.б.). Ең көне адамдар (архантроптар). Тас дәуірінің археологиялық кезенделуі. Жер тарихын геологиялық кезеңдеу. Археологиялық және геологиялық кезеңдеулерді шендестіру. Олдувай кезеңі. Бұл кезеңнің зерттелген ескерткіштері. Олдувай кезеңінің үш түрлі құрал-саймандары: көпқырлы құралдар (сфероидтар), жарықшақтар, чопперлер. Еңбек құралдарын жасау үшін дайындалған арнайы қырлы тастар - нуклеустер. Палеолиттік Альтамир үңгіріндегі өнер, оның маңызы. Капова жэне Игнатьев үңгірлері және т.б. Адам кейпінің берілуі, әйел мүсіндері. Өнер және алғашқы адамдардың шаруашылығы.

Қазақстанның көне тас ғасыры (палеолит). Қазақ жерінде тас ғасырының зерттелу тарихы. XIX ғ. "Туркестанские ведомости", А.П. Семенов, П.С. Назаров т.б. Ә.Х. Марғұлан және Орталык Қазақстан археологиялық экспедициясының құрылуы. Жамбыл және Оңтүстік Қазақстанда Қаратау отрядтарының жұмыстары. Х.А. Алпысбаев еңбектерінің маңызы.

4-тақырып. Мезолит

Археологиялық деректерге байланысты шаруашылықтың, еңбек құралдарының табиғатқа байланысты өзгеруін дәлелдеу, жер шаруашылығы мен мал шаруашылығының бастапқы көріністері. Үй жануарының пайда болуы. Мұздықтың қайтуы. Азия және Америка, Европадағы өзгерістер. Табиғаттың

өзгеруіне байланысты садақ пен жебенің тұрмысқа келуі. Балық аулаудың дамуы, соған байланысты еңбек құралдары түрлерінің кобеюі. Тас еңбекқұралдары: микролит және макролит.

5-тақырып. Неолит. Орта Азия және Қазақстанның жаңа тас дәуірі

Неолит термині. Хронологиясы. Шаруашылықта өнім істеп шығарудын калыптасуы. Мал шаруашылығы мен егіншіліктің дамуы. Аң аулау саласындағы жетістіктер. Отырықшылықтың дамуы. Саздан жасалған ыдыстардың пайда болуы. Аң аулау шаруашылығының басымдылығы. Балта, кашау және балғаның пайда болуы. Неолитте тоқымашылықтың дамуы. Киім, қоржын, қаптар тігу мен балық аулау жабдықтарын жасау. Неолитте дайын өнімді пайдалану, өнім шығару және аралас шаруашылықтағы аймақтардың даралануы. Ерте жер шаруашылығы: Иерихон, Хаджилар, Чейюню-тепеси, Чатал-Хююк т.б. ескерткіштер. Өндіретін өнім түрлері. Месопатамия және Батыс Иран жеріндегі неолит дәуірінің жетістіктері. Оңтүстік Месопатамияның Убейд мәдениеті және Сирия, Ливан жеріндегі сиро - кіші азиялық мәдениеті. Кавказдағы Карабах, Орта Азия, Украина, Молдавия жерлеріндегі жетістіктер.

6-тақырып. Энеолит

Жерді өндеудің жене мал шаруашылығында бақташылыктың пайда болуы. Таспен катар бірінші мыс құралдарының пайда болуы. Ең көне темір өңдеудің (металлургияның) шығу кезеңдері. Әр елде ерте жер өндеу шаруашылығы қатынастарының ұқсастығы. Олардың рулық белгісі. Энеолит керамикаларының түрлері және ешекейлі керамика.

7-тақырып. Қола дәуірі. Орта Азия, Кавказ, Ресейдің еуропалық аймағы, Орал бойының және Сібірдің қола дәуірі

Қоланың шығуы, оның мыстан тиімділігі. Мысты өндеу және алу, қоланы құю әдісі. Қола құралдармен қатар әлі де тас құралдарының пайдаланылуы. Қоладан, тастан жасалған заттар. Сондай еңбек құралдарына байланысты еңбектің бөлінуі және ол туралы пікірталас. Мал бағушы тайпалардың даралануы. Аналық рудың орнына (кейбір аймакта) аталық рудың келуі. Айырбастың дамуы қоғамдық еңбектің бөлінуінің бастамасы ретінде көрінуі. Малшылар шаруашылыгындағы егіншіліктің орны. Ұзынша қуыс етіп қазылған және кесінді ағаштан тұрғызылған қорғандар. Олардың саз ыдыстары және еңбек құралдары. Мал шаруашылығының, егіншіліктің рөлі.

Қола дәуірін кезеңдерге бөлу проблемасы. Орта Азияның оңтүстік-батыс шеті, оңтүстік Анау биіктігі, көзе жасау қолөнер кәсібінің шығуы. Намазга және Анау топырақ қабаттары. Оңтүстік Өзбекстан Сапалли ескерткіштер комплексі. Кеп белмелі үй орындары. Алғашқы қалалық жоспарлы үйлер мен мәдениеттің дамуы.

Мегалиттік ғимараттар. Солтүстік Кавказ мал шаруашылығы тайпаларының арасында мүліктік жіктелу. Майкоп мәдениеті жөне оның көне Шумер ескерткіштерімен байланысы. Закавказье жер шаруашылығы, мал шаруашылығы тайпаларының обалары.

Қалалық өндірістің даму кезендері. Түргын жайлар. Орманды дала, шылбыр бедерлі (шнуровая керамика) керамикалы тайпалары. Бессараб

көмбесі. Киммерилер туралы археологиялык қазбалардағы дәлелдеулер. Қола дәуірінде орта орыс ормандарында екі топтың қоныс тебуі. Ойық жене тарак бедерлі керамикалы тұрақтар, олардың шаруашылығы.

8-тақырып. Қазақстанның қола дәуірі

Қола дәуіріндегі қазақ жеріндегі тайпалардың шаруашылыққа байланысты таралып, жасауы. Қола деуірінің кезеңделуі. Металл өндірісі орындарының ашылуы. Нұра кезеңі. Бұғылы, Ақсу-Аюлы обалары. Атасу қонысы. Беғазы -Дәндібай қорымы.

9-тақырып. Ерте темір дәуірі. Скифтер және сарматтар мэдениеті

Темірдің кейін шығу себептері. Рудадан темір алу эдісі (үрлеу процесі). Жұмсақ темірлер (крицы). Темір ұсталарын даярлау. Темір соғу әдісі. Аңыздарда темір ұсталарын дәріптеу. Темірдің таралуына байланысты экономикалық географиядағы өзгерістер. Темір құралдарының шаруашылықтағы маңызы. Темір балтаның ролі. Темір семсердің маңызы. Құралдардың дифференциясы, егеу, орак, қайшылардың пайда болуы. Жер жырту егіншілігінің, соқа мен тырмалардың дамуы. Бақташы тайпалардың көшпелі мал шаруашылығына отуі. Егіншілер мен малшыларда бекіністер салудың пайда болуы.

10-тақырып. Урарту археологиясы. Солтүстік Қаратеңіз және Кавказдың көне калалар мен мемлекеттері

Закавказьенің бірқатар жерлерінің Урарту мемлекетіне қосылуы. Урарту жаулап алушыларының құралдарды иемденуі.

Гректердің алғашкы қоныстанулары. Березань. Шаруашылыкта құл иеленуші егіншіліктің және нан саудасының басым болуы. Пантикапей және Боспор мемлекетінің құрылуы. Пантикапей террасы. Қамбалар. Ақшаның шығуы. Ақша айналымы. Пантикапей ақшалары. Егіншіліктің жер жағдайына байланысты дамуы. Диірменнің пайда болуы. Құл еңбегі. Шаруашылыкта амфора жэне пифос ыдыстарының қолданылуы. Тұрғын үйлердің құрылыстары.

Колхида. Ахалхбра қабірі. Ибер патшалығы. Армази. Самтавро обасы. Құл иеленуші үстем таптардың пайда болуы. Армазидегі кабір, патихшилер көне жазуы. Каспий теңізі жағалауындағы рим жазулары.

11-тақырып. Ресейдің далалық ормандары аймақтары, Алтай, Сібір және Орта Азияның ерте темір дәуірі

12-тақырып. Қазақстан жеріндегі ерте темір дәуірі

13-тақырып. Орта Азия, Алтай және Сібірдің ортағасырлық ескерткіштері

14-тақырып. Ортағасырлық Еуропа археологиясы

15-тақырып. Қазакстанның ортағасырлық археологиясы

4.3 Тәжірибелік сабақтардың мазмұны

1-тақырып. Кіріспе

XIX ғасыр, XX ғасырдың отасындағы Ұлы археологиялық қазбалар. Көне өркениет ескерткіштері: Шумер, Египет, Хетт және көне үнді археологиясы (Мохенджодаро, Хараппа, т.б.) - Ацтек, майя жөне инк өркениеті, археологиясы. И.И. Винкельман, Г. Шлиман және А. Эванс. Говард Картер жөне Тутанхамон ескерткіші. Генри Лейярд және Джордж Смит т.б. Э. Томпсон және майя өркениеті. Тур Хейердал жоне Пасха аралы. Археология ғылымының бүгіні мен ертеңі. Археология ғылымының көмекші ғылымнан дүниежүзілік ғылымға айналуы. ЮНЕСКО және дүниежүзілік археологиялык ескерткіштерді сақтау.

2-тақырып. Қазақстанда археология ғылымының дамуы

Қазіргі тандағы тас ғасырының зерттелуі. Қазақстанда тас ғасырының зерттелуі барысында әлемдік тарихтағы көне дәуірден бері қарай қазақ жерінің алатын орны. Көне көшпелілер және ортағасырлық қала мәдениетінде зерттеулердің жалғасын табуы. Соңғы кездегі кешенді археологиялық экспедициялар. Археологиялық қазбалар және қазақ тарихының жаңа беттері.

3-тақырып. Палеолит. Қазақстан палеолиті

Ашель кезеңі, оның мөлшерлі межесі. Бұл кезенде пайда болған жаңа түрлі құралдар: қол шапқы және жарғыш тас (колун). Құрал-сайман жасаған тастардың түрі. Орта ашель дәуірінде леваллуа техникасының пайда болуы. Ашель дәуірінің ағаш құралдары. Ашель кезеңінің тұрактары. Бұл заман адамдарының таралу аудандары. Көрші аймақтардағы ашель дәуірі ескерткіштері. Мустьер дәуірі. Неандерталь адамдары. Германия, Қырым, Өзбекстандағы адам сүйектері. Евразия тұрактары. Карпат, Кавказ, Орта Азия және Оңтүстік Сібірдің ерте палеолит ескерткіштері. Оңтүстік Тәжікстан - Күлдара, Әзірбайжандағы - Азых, Таулы Алтайдағы - Улалинка ескерткіштерінің маңызы. Ерте палеолит еңбек құралдары: колшапкы,

чопперлер жөне олардың жасалу әдістері. Мустьер кезеңіндегі алғашқы қоғамдағы өндіріс күшінің дамуы. Мальта және Бурет ескерткіштері, шалашты және жұпыны үйлердің құрылыстары. Олардың көп ошақты болуы, пайда болуы, өндеу әдістері. Сүйектен жасалған еңбек құралдары: садақ ұштары, гарпундар, ине, т.б. Жоғары палеолиттегі жерлеу әдістері. Сунгирь, Городцов тұрақтарындағы жерлеу. Ерте палеолитте адамдардың таралып жасауы.

Қосқорған, Шоқтас т.б. ескерткіштері. Әлемдік тарихта казақ жерінде алғашқы адамдардың өмір сүруінің дәлелденуі. Қызылту, Қосқорған, Бөріқазған, Тәңірқазған жөне Ш. Уәлиханов атындағы тұрақтар. Орталық Қазақстанның зерттелуі. А.Г. Медоев, М.Н. Клапчук, В.С. Волошин зерттеулеріндегі Батпақ 7, Қарабас 3, Мизар т.б. тұрақтары. Шульба, Қазақ-Ресей археологиялық экспедицияларынын зертгеулері. А.П. Деревянко, Ж.Қ. Таймағамбетов т.б. еңбектері.

4-тақырып. Мезолит

Қырым, Кавказ, Орта Азияның мезолит ескерткіштері: Шан Коба, Замиль Коба, Мурзак коба және т.б. үңгір ескерткіштері. Түркменстанның Жебел, Кайлю; Тәжікстанның Ош-хана, Данғара, Гиль-гор-гошма; Өзбекстанның Мауай, Обишир жөне т.б. үңгірлері. Днепр мен Дон екі өзен аралығы; Жоғары Волга жөне Орал жерлері. Үй орындары құрылысының түрлері. Сібір және Қиыр Шығыстың мезолиттік мәдениеттері: Тобыл, Тур, Ертіс бойы ескерткіштері. Еңбек құралдарындағы өзгешеліктер. Қиыр Шығыстың Ханкай бойы өңірі, тау беткейі мезолиттік тұрақтары. Сахалин аралы мен Амур өзенінің бойындағы ескерткіштер. Мезолит дәуірінің тарихи орны.

5-тақырып. Неолит. Орта Азия және Қазақстанның жаңа тас дәуірі

Орта Азия көне жер шаруашылығы мәдениеті. Жейтун қонысы, оның маңызы. Алғашқы сазды архитектураның басталуы, үй орындары. Қазақстан және Орта Азия жеріндегі кельтеминар мәдениеті. Аралас мерзімді шаруашылық, үй орындары. Орта Азияның таулы аймақтарындағы гиссар мәдениеті. Шаруашылығы және үй орындары. Қазақстанның жаңа тас дәуірінін бірнеше аймақтарға бөлінуі. Қаратау белдеріндегі ескерткіштер. Қараүңгір, Арал бойы ескерткіштері. Жалпақ қойнауы, Қосмола IV және V. Солтүстік, Орталық және Батыс Қазақстан ескерткіштері. Иман Бұрлық II тұрағы, Сарықамыс, Атбасар, Жоғары Ертіс бойы қоныстары. Усть-Нарым, Малокрасноярск қоныстары. Неолит өнерінің әр салалылығы: саз ыдыстардағы өрнектер, жануарлар, құстар мен адамдар мүсіндері, әрі олардың бейнеленуі, тастағы петроглифтер, жазбалар және т.б. Кавказ, Орта Азия және Қазақстан, Сібір, Орал т.б. жерлердегі аңшылар мен балықшылардың өнері. Тамғалы, Ешкі өлмес, Саймалы таш, Зараут сай, Зараут камар т.б. жерлердегі өнер туындылары. Томск жазбалары, өнер туындыларының ерекшеліктері.

6-тақырып. Энеолит

Украинаның Триполье қоныстары. Үйлері және олардың құрылыстары. Жер үйлері. Дәнді дақылдар және егіншілік құралдары. Орақтың пайда болуы. Статуэткалар. Жоғары Триполье қоныстарында мал шаруашылығының өсу маңызы. Триполье мәдениетінің рөлі жайлы пікірталастар. Орта Азия энеолиті,

Анау Солтүстік биіктігі, Ясы-Тебе, Трипольеге ұқсастығы және өзгешелігі, Намазга-Тебе. Солтүстік, Батыс Қазақстанның энеолит ескерткіштері. Ботай археологиялық мәдениеті. Закавказье энеолиті. Шенгавит. Егіншілік қоныстары маңындағы аңшылар қонысы. Орыс дала алқабындағы көне шұңқыр (древнеямные) қорғандары.

7-тақырып. Қола дәуірі. Орта Азия, Кавказ, Ресейдің еуропалық аймағы, Орал бойының және Сібірдің қола дәуірі

Оңтүстік Түркіменстан жеріндегі кене қалалық еркениеттің дамуы. Алтын-депе және Намазга-депе ескерткіштері. Қоныстардың қоршау қамалдары, ірі діни-сенім ғимараттары. Саз ыдыстары мен терракоталык мүсіндердегі өзгешеліктер. Қола заттары: үлкен кескірлер, біржақты пышактар, үш бүрышты, дән сияқты садақ үштары, қола орақтар мен зергерлік бүйымдар, мерлер. Мургаб оазисінің жер шаруашылық мәдениеті. Хорезм жеріндегі Тазабагьяб мәдениетінің ескерткіштері. Кокча - 3 обалары, ондағы саз ыдыстар. Үй орындары, жеркепелер. Адамдардың антропологиялық кескін-келбеті. Суярган медениетінің ескерткіштері. Жанбас 6 , Кокча 2, Базар 2 және т.б. түрақтар. Қоныстарының ерекшеліктері. Саз ыдыстары, қола заттары. Суармалы жер шаруашылығының жене мал шаруашылығының дамуы. Фергана жеріндегі Чуст мәдениеті.

Куро-аракс мәдениеті, үй орындары, жерлеу әдет-ғүрыптары, шаруашылығы. Қоладан жасалған еңбек құралдары мен қару-жарақтары. Триалети қорғандарындағы тайпа көсемдерінің қабірлері. Семсерлердің пайда болуы. Кавказдың Қобан ескерткіштері. Солтүстік Кавказ кола дәуірі мәдениеті, шаруашылығы, кәсібі.

Фатьянов обалары, олардың керамикасы, тас және қола құралдары, шаруашылығы, обаларының үш тобы және олардың айырмасы. Ол тайпалардың шығу тегі туралы. Балтық жағалауының обалары. Волга бойы тайпалары шаруашылығының одан әрі дамуы. Қима мәдениеті және оның таралу аймағы, ерекшелігі.

Абашево қорғандары және қоныстары. Ағаш бүйымдары, аң аулау кәсібі, егіншіліктің бастамасы. Олардың кене мыс ондірістері. Афанасьев дәуірі, оныц өту белгісі, шаруашылығы. Андронов дәуірініц обалары. Алексеев қоныстары, қола бүйымдары, керамикасы. Қарасүқ мәдениеті, жерлеу ғимараттары, шаруашылығы, қола бүйымдары. Қарасүқ саз ыдыстарының ерекшеліктері. Сібірдің алтын, мыс және қалайы өндірістері.

8-тақырып. Қазақстанның қола дәуірі

Солтүстік және Батыс Қазақсан жеріндегі Алексеевск және Садчиково түрақтары. Тасты - Бүтақ обалары. Көне өркениет куәсі - Аркайым ескерткіші. Шығыс Қазақстан жеріндегі Қанай обалары. Ертіс бойында қола дәуірі үй орындарының ашылуы. Шідерті өзенінің бойындағы Нүрмамбет обасы. Жетісу және Оңтүстік Қазақстан жеріндегі қола дәуірінің ескерткіштері: Тамғалы, Қаракүдык, Таутары, Ой жайлау, Асы бойы жэне т.б. ескерткіштері. Арал бойынын Тегіскен мавзолейі. Қола дәуірінің шаруашылыіы, тау-кен ісі, көзе жасау кэсібі, қоныстары мен үй орындары. Діни үғымдары, қоғамдық

құрылыстары. Қазақстанда қола дәуіріндегі өнердің дамуы, басқа аймақтармен байланысы.

9-тақырып. Ерте темір дәуірі. Скифтер және сарматтар мәдениеті

Скифтер. Далалы аймақта кешпелі мал шаруашылығы және жылқы есірудің дамуы. Бекіністердің пайда болуы, жер айдау егіншілігінің оркендеуі. Құл иеленушілік көріністері, оның әлеуметтік маңызы. Отырықшы егіншілерге көшпелі мал шаруашылығының үстемдігі, олардыц мәдсниетіндегі айырмашылық. Мүлік иелігінің жіктелуі. Скифтердің рулык күрылымы, олардың құл иелену құрылысына өтуі. Кеншілер мекені. Қорғандар. Семсерлер. Скифтердің садак оқтары, архаикалық және классикалық түрлері. Сазды ыдыстардың жасалуы, олардың түрлері. Құлдар, олардың жерленген қабірлері. Архаикалық және классикалық патша корғандары. Чертомлык, Солоха, Кулоба т.б. Скиф қалалары. Каменское. Сарматтарды скифтерді біртіндеп ығыстыруы. Сарматтарда аналық рудың үзақ сақталуы. Сармат семсерлері мен садағы. Скифтер Неаполі, түрғын үй орындары, шаруашылығы, саз ыдыстары, жерлеу күрылыстары. Сармат патшаларының қорғандары. Прохоров мәдениеті. Новочеркасск қорғаны. Сарматтардың көне қалалары. Қырымдағы кейінгі скифтер.

10-тақырып. Урарту археологиясы. Солтүстік Қаратеңіз және Кавказдың көне калалар мен мемлекеттері

Урарту коне ескерткіштері. Алғашқы астаналар. Егіншілік. Кәсіпшілік. Құл иелену. Көне жазулар. Мерлер. Кавказ жэне Закавказьедегі жергілікті тайпалардың скиф дәуіріндегі^ ескерткіштері. Казбек көмбесі.

Грек қорғандары. Жер астындағы лақаттар және олардың орнегі. Дене тәрбиесінің дамуы: стригилдер, панафиней амфоралары жэне т.б. Зергерлік өнер. Қара және кызыл түсті сурет салынған ыдыстар. Құл иеленушілік құрылысындағы товар өндірісі. Статуэткалар. Тиритака жөне Мирмекий. Балық аулау және шарап істеу. Нимфей. Фанагония. Танаис, Херсонес. Херсонес көне жазулары. Геракл жартыаралындағы үй орындары, ажыратушы дуалдар, шарапхана, Херсонес орыны. Су күбырлары. Мозаика. Зергерлік бүйымдары. Херсонес ақшасы. Ольвия, оның негізгі маңызы, қаланың бөліктері, оның құрылысы. Рим экспанциясының грек коне жазулары мен жергілікті мемлекеттердін ақшаларында көрінуі. Қызыл лакты керамика. Терезе шыныларының пайда болуы. Херсонес және басқа қалалардағы римдіктердің көне жазулары. Рим семсерлері мен найзалары. Харакс қамалы, ондағы қазбалар, су күбыры, су қоймасы, моншалары, қыштағы мөрлер. Рим ақшалары және олардың таралуы. Провинциалды рим мәдениетінің солтүстік Қара теңіз жағалауы үшін маңызы.

Грузия қалалары және феодал сарайлары. Ақшалар. Дманиси. Гелати тасты құрылыстары. Эмальдар, шарап көсібі. Әзірбайжан феодал әкімшілігінің ақшалары. Кавказ және Орта Азия бояулы керамикаларының айырмалары. Армения қалалары. Двин және Ани. Солтүстік Кавказдағы алан обалары. Әлеуметтік жіктелу.

11-тақырып. Ресейдің далалық ормандары аймақтары, Алтай, Сібір және Орта Азияның ерте темір дәуірі

12-тақырып. Қазақстан жеріндегі ерте темір дәуірі

13-тақырып. Орта Азия, Алтай және Сібірдің ортағасырлық ескерткіштері

14-тақырып. Ортағасырлық Еуропа археологиясы

15-тақырып. Қазакстанның ортағасырлық археологиясы

4.4 СӨЖ мазмұны

4.4.1 СӨЖ түрінің тізімі

№ п/п	СӨЖ түрі	Есеп беру	Бақылау түрі	Сағат көлемі
1	Дәріс сабақтарына дайындық		Сабаққа қатысуы	15
2	Тәжірибе сабақтарына дайындық	Жұмыс дәптері	Сабаққа қатысуы	30
3	Қосымша материалдармен жұмыс	Доклад	тексеру	20
4	Курстық жұмысты дайындау	Курстық жұмыс	Курстық жұмысты қорғау	20
5	Межелік бақылауға дайындық		РК 1, РК 2	5
Барлығы:				90

4.4.2 Студенттердің өздігінен оқуына бөлінген тақырыптардың тізімі

1 Археологиялық зерттеулер мен қазбалардағы әдістер мен тәсілдер.

2 Археологиялық ескерткіштердің түрлері және дерек көздері.

3 Қазақстандағы археология ғылымының дамуы.

4 Қазақстандағы археологиялық зерттеулер.

5 Тас ғасыры: геологиялық және археологиялық дәуірлер мен кезеңдер.

6 Адамның пайда болуы жөне ежелгі гоминидтер.

7 Палеолит, мезолит, неолит және энеолит.

8 Қазакстан мен Орта Азияның тас ғасыры.

9 Евразия континентінің тас ғасыры.

10 Қола ғасыры: дәуірлері мен кезендері.

11 Евразияның қола ғасыры.

12 Андронов жоне Беғазы-Дәндібай мәдениеттері.

13 Ерте темір ғасыры: дәуірленуі мен кезеңцері.

14 Қазакстанның темір ғасыры.

15 Евразияның скиф-сақ мәдениеттері.

16 Савромат-сармат мәдениеттері.

17 Евразияның ғүн-сармат дәуірі және мөдениеттері.

18 Евразия жерінің антикалық археологиясы.

19 Түрік-қыпшақтардың археологиялық ескерткіштері мен мәдениеттері.

20 Орта Азияның ортағасырлық археологиялық ескерткіштері.

21 Шығыс Европаның ортағасырлық археологиясы.

22 Қазақстанның ортағасырлық археологиясы.

4.4.3 Курстық жұмыс тақырыптардың тізімі

1 Қазакстанның егемендік алғаннан кейінгі археология ғылымы.

2 Дүниежүзілік палеолит дәуірін кезендеулер мен оның шекаралық межесі.

3 Мезолит және неолит терминдері жонінде, мінездемесі, кезендеулері мен межелері.

4 Орта Азияның кода ғасыры.

5 Қазакстанның қола дәуірі.

6 Кавказдың қола дәуірінің археологиялық ескерткіштері.

7 Ресейдің қола ғасыры.

8 Ерте темір ғасыры, оның бөлінуі, мінездемелері.

9 Скиф-сармат мәдениеті.

10 Кавказдың ортағасырлық археологиясы.

11 Кавказдың антикалық қалалары.

12 Қара теңіз жағалауының антикалық қалалары.

13 Орта Азияның ортағасырлық археологиясы.

14 Қазақстанның ортагасырлық қалалары мен қоныстары.

15 Ресейдің ортағасырлық археологиясы.

5 Ұсынылатын әдебиеттер

Негізгі әдебиеттер

1 Авдусин Д.А. Основы археологии М., 1998.

2 Галперина Г.А., Доброва Е.В. Популярная история археологии. М., 2002.

3 Мартынов А.И. Археология. Учебник. М., 1996.

4 Байпаков К.М. Институт Археологии им. А.Х. Маргулан (краткая история, научные достижения, перспективы). Алматы, 1998.

5 Байпаков К.М. Средневековые города Казахстана на Великом Шелковом пути. Алматы, 1998.

Қосымша әдебиеттер

6 Авдусин Д.А. Археология СССР. М., 1977.

7 Авдусин Д.А. Полевая археология. СССР. М., 1980

8 Акишев К.А., Байпаков К.М. Вопросы археологии Казахстана. Алма-Ата, 1992.

9 Байпаков К.М., Таймагамбетов Ж.К., Жумагамбетов Т. Археология Казахстана. Алматы, 1993.

10 Генинг В.Ф. Предмет и объект науки в археологии. Киев, 1983.

11 Гинзбург В.В., Трофимова Т.А. Палеоантропология Средней Азии. М.,1972

12 Исмагулов О.И. Население Казахстана от эпохи бронзы до современности. А-Ата, 1970.

13 Историко - культурный атлас Кыргызстана. Довер-М.-Бишкек, 2001.

14 Клейн Л.С. Археологические источники. Л., 1995.

15 Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования М., 1989.

16 Массон В.М. Исторические реконструкции в археологии. Самара, 1996.

17 Алексеев В.П. Становление человечества. М., 1984.

18 Григорьев Г.П. Начало верхнего палеолита человечества. Л., 1979.

19 Деревянко А.П., Маркин СВ., Васильев С.А. Палеолитоведение. Введение и основы. Новосибирск, 1994.

20 Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Каменный век. М.,1973.

21 Матюшин Г.Н. Три миллиона лет до нашей эры. М.,1986

22Проблемы изучения наскального искусства на территории СССР. М.,1990.

23 Средняя Азия в эпоху камня и бронзы. М .,1966.

24 Ранов В.М. Древнейшие страницы истории человечества. М.,1988.

25 Ламберт Д. Доисторический человек. Л., 1991.

26 Палеолит Африки. 1 т. Палеолит мира. Л., 1977.

27 Мезолит СССР// Археология СССР. 20 т. М., 1989.

28 Матюшин Г.Н. Мезолит Южного Урала. М., 1976.

29 Старков В.Ф. Мезолит и неолит Лесного Зауралья. М., 1980.

30 Исламов У.И. Мезолитические памятники Ферганской долины//ИМКУ. Ташкент, 1972.

31 Исламов У.И. Пещера Мауай. Ташкент, 1957.

32 Средняя Азия в эпоху камня-бронзы. М., 1966.

33 Алпысбаев Х.А. Памятники нижнего палеолита Южного Казахстана. Алма-Ата, 1979.

34 Алпысбаев Х.А. Некоторые вопросы изучения памятников каменного века в Казахстане// По следам древних культур Казахстана. Алма-Ата, 1970.

35 Деревянко А.П., Аубекеров Б.Ж., Петрин В.Т. Таймагамбетов Ж.К., Артюхова О.А., Зенин В.Н., Петров В.Г. Палеолит Северного Прибалхашья (Семизбугы 2, ранни-поздний палеолит). Новосибирск, 1993.

36 Древнести Южного Хорезма. М., 1991.

37 Зайберт В.Ф. Атбасарская культура. Екатеринбург, 1992.

38 Медоев А.Г. Геохронология палеолита Казахстана. Алма-Ата, 1962.

39 Таймагамбетов Ж.К. Памятники каменного века // Археологические памятники в зоне затопление Шульбинской ГЭС. Алма-Ата, 1987.

40 Таймагамбетов Ж.К. Палеолитическая стоянка им. Ч.Ч. Валиханова. Алма-Ата, 1990.

41 Таймагамбетов Ж.К. Нохрина Т.Н. Комплексы пещера Караунг^р. Туркистан, 1998.

42 Массон В.М. Поселение Джейтун: Проблемы становления производящей экономики // МАН. 1971, №180.

43 Батыров А.Р. Гречкина Т.Ю. Неолит течения реки Зарафшан// ИМКУ вып. 27, Самарканд, 1996.

44 Деревянко А.П. Петрин В.Т. Таймагамбетов Ж.К. и др. Раннепалеолитические микроиндустриальные комплексы в травертинах Южного Казахстана. Новосибирск, 2000.

45 Зайберт В.Ф. Энеолит Урало-Иртышского междуречья. Петропавловск, 1993.

46 Калиева С.С. Логвин В.Н. Скотоводы Тургая в 3-м тысячелетии д.н.э. Кустанай, 1997.

47 Калиева С.С. Поселение Кожай. Алматы, 1998.

48 Массон В.М. Первые цивилизации. Л., 1989.

49 Матюшин Г.Н. Энеолит Южного Урала. М., 1982.

50 Пассек Т.С. Раннеземледельческие (трипольские) времена Поднестровья. М., 1961.

51 Пассек Т.С. Ранние земледельцы. Л., 1980.

52 Хлопин И.Н. Геоксюрская группа поселение эпохи энеолита М., 1964.

53 Шишкина И.Б. У стен Великой Намазги. М., 1982.

54 Энеолит СССР//Археология СССР. 20 т. М.,1982.

55 Кушнарева К.Х. Эпоха бронзы Кавказа и Средней Азии //Археология СССР. М., 1994.

56 Вопросы археологии Западного Казахстана. Вып. 1 Самара, 1996.

57 Массон В.М. Алтын-депе. М., 1981.

58 Маргулан А.Х. Бёгазы-Дандыбаевская культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1979.

59 Маргулан А.Х., Акишев К.А., Кадырбаев М.К, Оразбаев А.М. Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966.

60 Евдокимов В.В. Историческая среда эпохи бронзы степей Центрального и Северного Казахстана. Алматы, 2000.

61 Кадырбаев М.К., Курманкулов Ж. Культура древних скотоводов и металлургов Сары-Арки. Алма-Ата, 1992.

62 Кадырбаев М.К., Марьяшев А.Н. Наскальные изображения хребта Каратау. Алма-Ата, 1977.

63 Средняя Азия в эпоху камня и бронзы. М., 1966.

64 Самашев З.С. Наскальные изображения Верхнего Прииртышья. Алма-Ата, 1992.

65 Максимова А.Г. Эпоха бронзы Восточного Казахстана // ТИИАЭ АН КазССР, 1959, т. 7.

66 Максимова А.Г Могильник эпохи бронзы в урочище Тау-тары // Археологические исследования на северных склонах Каратау. Алма-Ата, 1962.

67 Проблемы и сохранения исторического наследия. Алматы, 1998.

68 Акишев К.А. Курган Иссык. Алма-Ата, 1978.

69 Акишев К.А., Кушаев Г.А. Древняя культура саков и усуней долины реки Или. А., 1963.

70 Байпаков К.М., Подушкин Л.Б. Памятники земледельческо-скотоводческой культуры Южного Казахстана А-Ата., 1989.

71 А. Граков Б.Н. Ранний железный век. М., 1980.

72 Грач А.Д. Древние кочевники в центре Азии. М.,1980.

73 Горбунов А.П., Самашев З.С., Северский Э.В. Вечная мерзлота-хранительница древностей. А., 2000.

74 Итина М.А. История степных племен Южного Приаралья М.,1977.

75 Кирюшин Ю.Ф., Тишкин А.А. Скифская эпоха Горного Алтая, ч. 1. Культура населения в раннескифское время. Барнаул, 1997.

76 Маргулан А.Х., Акишев К.А., Карыбев М.К., Оразбаев А.М. Древняя культура Центрального Казахстана. А., 1966.

77 Оразбаев А.М., Омаров Г.К. Некоторые итоги археологического исследования Восточного Казахстана. // Проблемы изучения и сохранения исторического наследия. А., 1998.

78 Руденко С.П. Культура хунну и Нойнулинские курганы М-Л., 1982.

79 Руденко С.П. Культура населения Горного Алтая в скифское время. М-Л., 1963.

80 Акишев К.А. Байпаков К.М., Ерзакович Л.Б. Древний Отырар: (Топография, стратиграфия перспективы). Алма-Ата, 1972.

81 Беленицкий А.М., Бентович И.Б., Большаков О.Г. Раннесредневековые города Средней Азии. Л., 1973.

82 Елеуов М. Шу мен Талас өңірінің ортагасырлық кал ал ары (V-XIII гг. басы) Алматы, 1998.

83 Кожемяко П.А. Раннесредневековые города и поселения Чуйской долины Фрунзе, 1959.
84 Маргулан А.Х. Из истории городов и строительного искусства древнего Казахстана Алматы, 1950.
85 Маргулан А.Х. Мир казаха. Алматы, 1997.
86 Смаилов Ж.Е. Памятники архелогии Западной Сары-Арки. Балхаш. 1997.
87 Средняя Азия и Дальний Восток в эпоху средневековья //Археология СССР. М., 1999.
88 Толстов СП. По древним дельтам Окса и Яксарта М., 1962.
89 Шэлекенов У.Х. К#м баскан кала. Алматы, 1992.
90 Арсланова Ф.Х. Памятники Павлодарского Прииртышья (7-14 вв.) // Новое в археологии Казахстана. Алма-Ата, 1968.
91 Арсланова Ф.Х. Погребение тюркского времени в Восточном Казахстане // Культура древних скотоводов и земледельцев Казахстана. Алма-Ата, 1969.
92 Ахинжанов СМ. Кипчаки в истории средневекового Казахстана. Алма-Ата, 1989.
93 Досымбаева А.М. Мерке - сакральная земля тюрков. Алматы, 2002.
94 Кадырбаев М.К. Бурнашева Р.З. Погребение кыпчака первой половине XII в. из могильника Тасмола // По следам древних культур Казахстана. Алма-Ата, 1970.
95 Самашев 3. Наскальные изображения Верхнего Прииртышья Алма-Ата, 1982.
96 Степи Евразии в эпоху Средневековья // Археология СССР, 20 т. М., 1981.
97 Бутанаев В.Я., Худяков Ю.С История Енисейских кыргызов. Абакан, 2000.
98 Город Болгар (очерки истроии и культуры) М., 1987.
99 Древняя Русь, Город, замок, село // Археология СССР М., 1982.
100 Древние славяне их соседи М., 1970.
101 Седов В.В. Восточные славяне V-XIIIвв // Археология СССР, 20 т. М., 1982.
102 Толочко П.П. Древняя Русь. Киев, 1987.
103 Фахрутдинов Р.Г. Очерки по истории Волжской Болгарии М., 1984.